

Χριστιανική τέχνη
Art chrétien orthodoxe

Μορφές της χριστιανικής τέχνης
Les formes de l'art chrétien

Διδακτικό υλικό για το μάθημα των
Θρησκευτικών Γ΄ Γυμνασίου
Διδάσκων: Δρ Γεώργιος Παπαδάκης

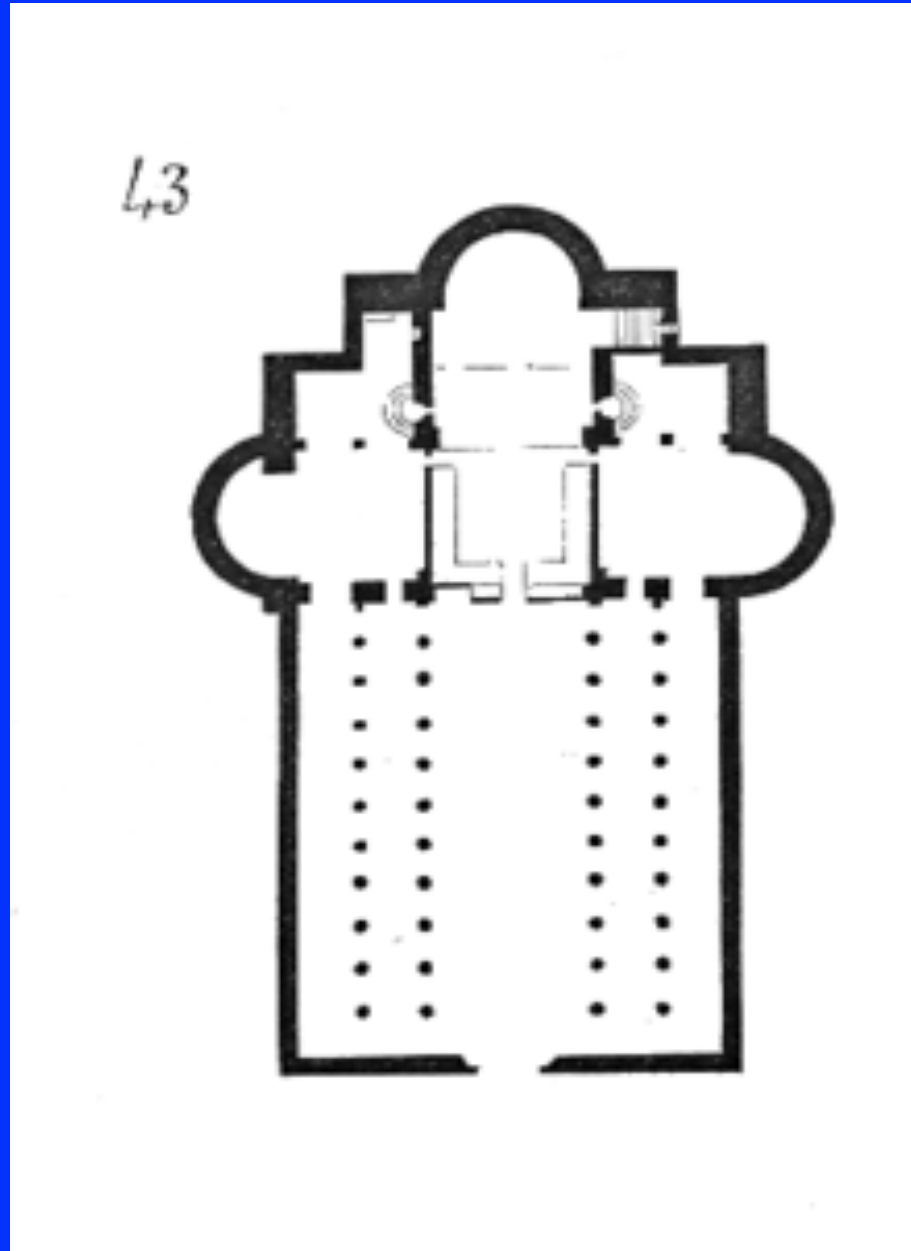
Το παρόν μάθημα πραγματοποιήθηκε σε
δίγλωσση μορφή στις 27/3/2012 σε Βέλγους
φοιτητές και σε μαθητές της Γ΄ τάξης του
Γυμνασίου του Π.Π.Σ.Π.Α.

Ce cours fut dispensé en forme bilingue le 27/3/2012
à des étudiants Belges (en visite à la PSPA) et aux
élèves de la troisième du gymnase

- Η χριστιανική τέχνη αρχίζει να ακμάζει μετά το Διάταγμα των Μεδιολάνων, όταν η λατρεία έγινε ελεύθερη. Με τον όρο χριστιανική τέχνη εννοούμε τη ναοδομία, τη ζωγραφική, την ψηφιδογραφία, τη μουσική.
- Η τέχνη μέχρι τον 5ο αιώνα λέγεται παλαιοχριστιανική. Κυριαρχεί ένας ρυθμός, αυτός της βασιλικής.
- Βασιλική είναι ένα ορθογώνιο παραλληλόγραμμο, χωρισμένο εσωτερικά σε κλίτη, με παράλληλες σειρές κιόνων. Υπάρχουν τρίκλιτες, πεντάκλιτες και πολύκλιτες βασιλικές. Ο ρυθμός αυτός προέρχεται από ρωμαϊκά οικοδομήματα που χρησιμοποιούσαν ως αγορές ή δικαστήρια. Η στέγη είναι συνήθως ξύλινη και σαμαρωτή. Το Ιερό Βήμα προήλθε από τους τάφος των μαρτύρων, τα Μαρτύρια, με ημικυκλική κόγχη.
- Γνωστές Βασιλικές: βασιλική Αναστάσεως στα Ιεροσόλυμα, Γεννήσεως στη Βηθλεέμ, Αγίου Απολλιναρίου στη Ραβέννα, Αγ. Δημητρίου Θεσ/κης.

- L'art chrétien commence officiellement juste après la promulgation de l'Édit de Milan (313). Par art chrétien on entend l'architecture des édifices religieux, la peinture, la mosaïque, la musique.
- L'art jusqu'au ve siècle s'appelle paléochrétien et est dominé par l'architecture basilicale sans coupole.
- Une basilique est essentiellement un long dôme rectangulaire, divisé à l'intérieur en plusieurs nefs par des colonnades et terminé par une abside. Cela provient des édifices romains consacrés à la justice et au commerce. Le toit est pour la plus part en bois.
- Basiliques paléochrétiennes connues: De la Résurrection en Jérusalem, De la Nativité en Bethléem, De Saint-Apollinaire à Ravenne, De Saint-Démétrios à Thessalonique.

Κάτοψη βασιλικής Γεννήσεως, Βηθλεέμ

Βασιλική Αγ. Απολλιναρίου, Ραβέννα

Άγ. Απολλινάριος

Εσωτερικό και κόγχη της Βασιλικής του Αγ. Απολλιναρίου

Άγ. Απολλινάριος, εσωτερικό, άποψη.

Βασιλική Αγ. Δημητρίου Θεσ/κης

Αγ. Δημήτριος

Άγ. Δημήτριος, εσωτερικό

Αγ. Δημήτριος, εσωτερικό

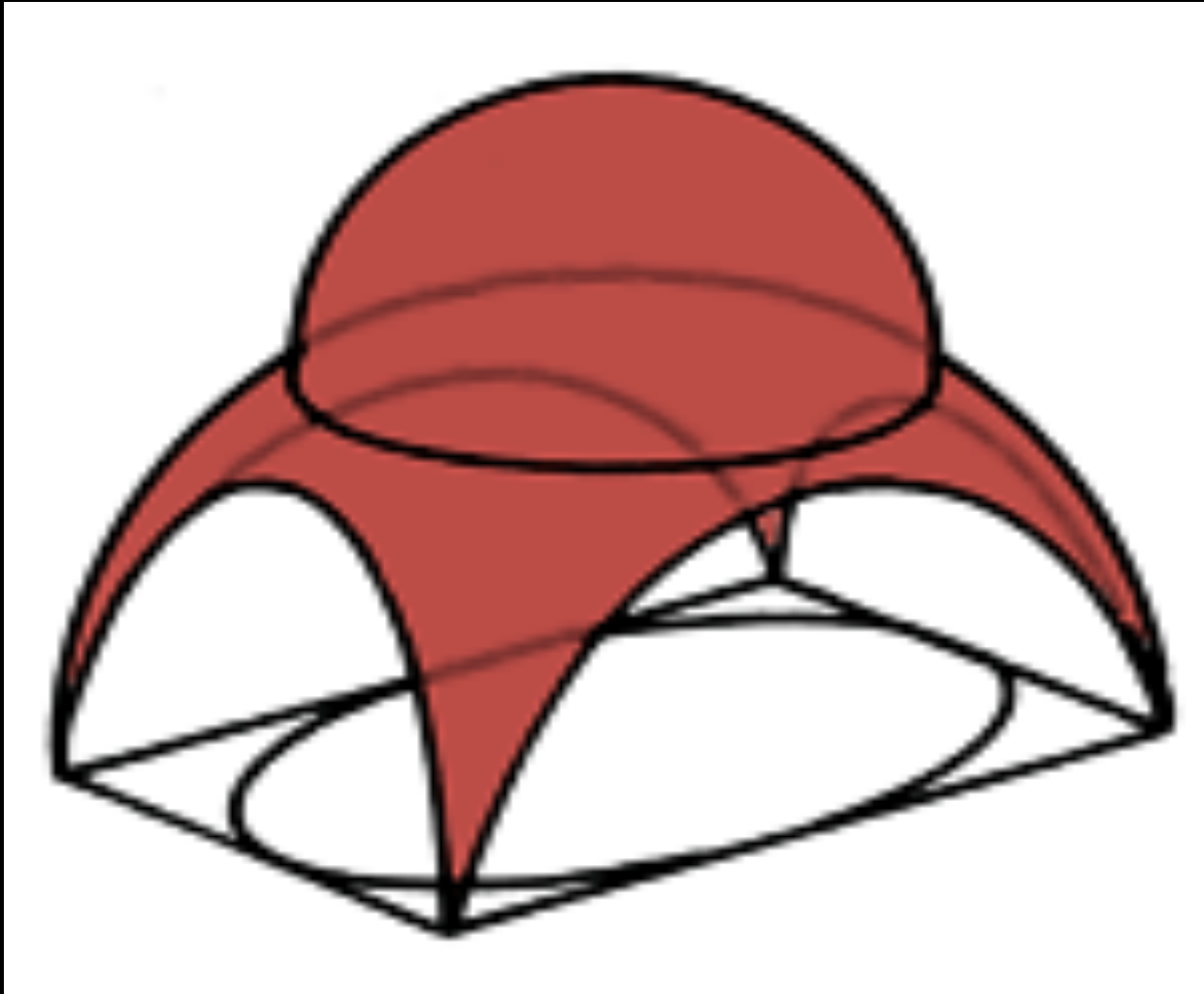

Βασιλική με τρούλο

- Τον 6ο αιώνα τελειώνει η παλαιοχριστιανική τέχνη και αρχίζουν οι καθαρά βυζαντινοί ρυθμοί, με την επινόηση της τρουλαίας βασιλικής.
- Στην Αγ. Σοφία Κων/λης εφαρμόζεται η προσθήκη τρούλου, με τη λαμπρή επινόηση των σφαιρικών τριγώνων. Αυτά τα τρίγωνα δημιουργούν μια στεφάνη στη στέγη, όπου στηρίζεται ο τρούλος. Τα τρίγωνα αυτά στηρίζονται με τη σειρά τους σε πεσσούς, ώστε να αποκτήσει το κτήριο στατικότητα.
- Η Αγ. Σοφία, με την αριστουργηματική αρχιτεκτονική της, αποτέλεσε πρότυπο για άλλους ναούς.

- Au commencement du VIe siècle s'achève l'art paléochrétien et c'est l'architecture strictement byzantine qui commence, avec l'introduction de la coupole.
- L'empereur Justinien fait construire une basilique de grandes dimensions pour en faire une cathédrale impériale. C'est lui aussi qui imposa l'introduction d'une coupole. Il s'agit de La Sainte-Sophie de Constantinople. La solution qui assurerait la stabilité d'une coupole si gigantesque fut l'invention des pendentifs triangulaires. Ces pendentifs reportent les forces exercées par la coupole sur 4 piliers massifs et contrebutés par des demi-coupoles. Pour bien diminuer la sensation de lourdeur de l'édifice, les architectes ont réussi à cacher ces piliers de façon magistrale sous les colonnades. La trouvaille des pendentifs était en fait un réemploi romain, connu sous le nom du «rachat du plan carré».
- La cathédrale de Sainte-Sophie, chef-d'œuvre à plusieurs titres de l'architecture byzantine naissante, sera l'exemple de ce type d'édifices religieux durant les siècles qui suivirent sa construction.

Η αρχή της στήριξης του τρούλου στα σφαιρικά
τρίγωνα

Αγ. Σοφία, τρούλος

Αγ. Σοφία, εσωτερικό

Αγ. Σοφία, τρούλος, σφαιρικά τρίγωνα

Αγ. Σοφία, εσωτερικό

Αγ. Σοφία, σφαιρικά τρίγωνα, πεσσοί

Αγ. Σοφία

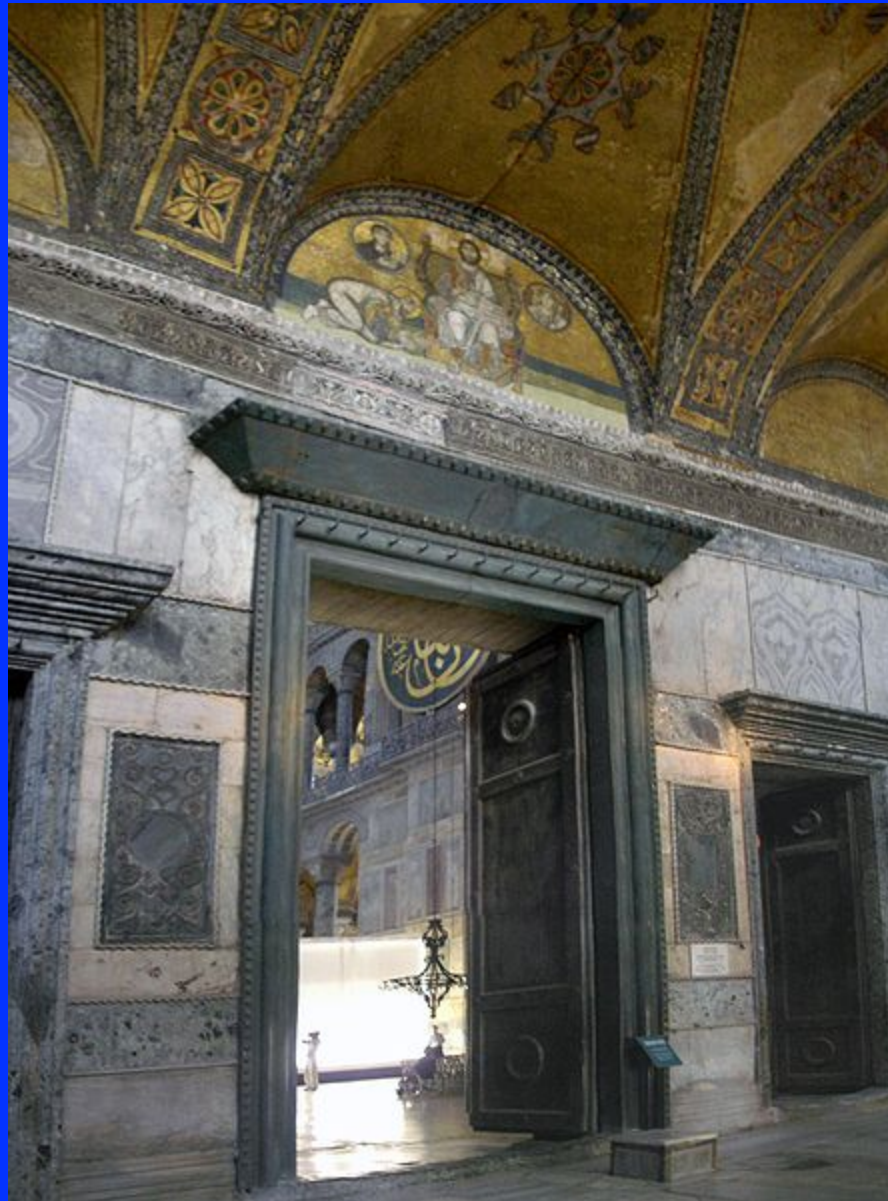
Κιονοστοιχία

Η Βασιλική Πύλη

Αρχάγγελος, Αγία Σοφία

Κιονόκρανο, ψηφιδωτά, Άγ. Βιτάλιος,
Ραβέννα

Βυζαντινή ζωγραφική

La peinture byzantine

- Η βυζαντινή ζωγραφική-αγιογραφία εκφράζεται μέσα από τη φορητή εικόνα, τη νωπογραφία-τοιχογραφία και τα ψηφιδωτά. Η φορητή εικόνα έχει πολλά στάδια επεξεργασίας και αυξημένη δυσκολία. Η νωπογραφία σχεδιάζεται και χρωματίζεται στην επιφάνεια τοίχου, όσο το κονίαμα είναι ακόμα νωπό.
- Η ζωγραφική άρχισε ήδη από την εποχή των κατακομβών, αρχικά με σύμβολα. Αργότερα και ειδικά μετά την εικονομαχία, η χριστιανική τέχνη επηρεάζεται από την ελληνιστική τέχνη τόσο στην τοπιογραφία, όσο και στην απόδοση προσώπων.
- Η χριστιανική ζωγραφική αναπαράγει τις ήδη υπάρχουσες μορφές και δεν δημιουργεί νέες. Τα πρόσωπα που αναπαριστά πρέπει να είναι αναγνωρίσιμα. Απουσιάζει η τρίτη διάσταση, δηλαδή το βάθος, γιατί οι παραστάσεις αποδίδουν την πνευματική διάσταση του κόσμου, την ουράνια βασιλεία, τη σωτηρία. Ο πιστός που στέκεται μπροστά σε μια εικόνα, γίνεται ο ίδιος βάθος, μέσω της προσευχής. Η τρίτη διάσταση αναπληρώνεται από την παρουσία του πιστού. Και επειδή ένα αγιογραφικό θέμα είναι πάντα αναγωγικό, δηλαδή αναφέρεται στη σωτηρία της ουράνιας βασιλείας, γι αυτό δεν υπάρχουν σκιές, αφού δεν υπάρχει πηγή φωτός.

- La peinture byzantine – l’hagiographie – s’exprime à travers les icônes, les fresques et la mosaïque.
- La peinture débute déjà à l’époque des catacombes, sous la forme des symboles. Plus tard, et après l’iconoclasme, l’art chrétien reçoit l’influence de l’art hellénistique, surtout en ce qui concerne la façon de rendre les paysages et les portraits des saints.
- L’art orthodoxe, en particulier, réemploie les formes déjà existantes. Les visages doivent être reconnaissables. Cet art est caractérisé par le manque de la troisième dimension, de la perspective, car les représentations sont censées rendre le dimension spirituelle du monde, le royaume de cieux, le salut. Le fidèle qui se met devant une icône devient lui-même la perspective manquante, par la prière. Et c’est parce que un thème hagiographique a toujours une référence vers le haut et se meut dans la sphère du royaume des cieux, qu’il n’y a pas d’ombres jetées par les formes, puisqu’il n’y a pas de source de lumière.

- Στην ουράνια βασιλεία όλα είναι φως. Αυτό το φως έρχεται από το εσωτερικό των ζωγραφισμένων προσώπων και απλώνεται προς όλα τα μέρη του χώρου. Δεν υπάρχει συγκεκριμένη πηγή φωτός. Αυτό σημαίνει ότι δεν υπάρχει επίσης συγκεκριμένος χρόνος, ότι ο χρόνος δεν αγιογραφείται, γιατί όλα τα γεγονότα της Κ και της Π Διαθήκης είναι διαχρονικά, αναφέρονται στην πνευματική διάσταση. Ο χρόνος καταργείται στην εκκλησία και γίνεται αιωνιότητα.
- Οι άγιες μορφές υπάρχουν στην αιωνιότητα και βλέπουν πρόσωπο με πρόσωπο τον Θεό. Γι αυτό ποτέ δεν ζωγραφίζονται στη βυζαντινή τέχνη τα πρόσωπα προφίλ. Πάντα σε μετωπική στάση, να κοιτούν πρόσωπο με πρόσωπο τον πιστό. Όταν αποδοθεί ένα πρόσωπο προφίλ, σημαίνει ότι δεν έχει δυνατότητα σωτηρίας, δεν μπορεί να κοιτάξει τον Θεό κατά πρόσωπο, όπως ο ένας από τους δύο ληστές στην παράσταση της Σταύρωσης. Η μετωπική στάση των προσώπων ευνοεί τον πιστό να αναζητήσει προσωπική σχέση με τους αγίους και τελικά με τον Θεό.

- Dans le royaume des cieux tout est lumière. Et cette lumière vient de l'intérieur des visages peints et se repend vers toute la surface du tableau. Il n'y a pas de source précise de lumière. Cela veut dire qu'il n'y a pas non plus de temps précis à développer, que le temps ne doit pas être peint ni narré à l'intérieur d'un thème pictural, puisque les événements de l'Ancien et du Nouveau Testament sont censés se mouvoir dans une diachronie spirituelle, sans se spécifier temporellement ni localement. Le temps est supprimé dans le culte et devient éternité.
- Les figures saintes existent dans l'éternité et contemplent en vis-à-vis Dieu lui-même. C'est pourquoi les visages dans l'art byzantin ne sont jamais peints de profil. Ils sont toujours en position frontale, pour regarder en face le fidèle. Et quand un visage est rendu de profil, cela pourrait signifier qu'il est privé de la possibilité du salut, puisqu'il n'est pas en mesure de contempler en face Dieu lui-même, comme cela arrive chez l'un des bandits crucifiés avec le Christ, dans la représentation de la crucifixion. Or la position frontale est censée amener le fidèle à communiquer par la prière avec les Saints et par là même, avec Dieu. Il y a là une influence artistique et spirituelle des portraits du Fayoum. C'est la même persévérance dans le souvenir éternel.

Εικόνες θρησκευτικής ζωγραφικής

Images de peinture sacrée

- Παρατίθενται ορθόδοξες αγιογραφίες και πίνακες δυτικής ζωγραφικής για τη συγκριτική μελέτη των αντίστοιχων τεχνοτροπιών
- Ci-dessous sont données des images d'art sacré orthodoxe ainsi qu'un choix de tableaux d'art religieux occidental, en vue d'une meilleure étude comparative des styles respectifs.

Ευαγγελισμός

Ρωσσία, 12ος αι.

Ρουμπλιώφ

Ευαγγελισμός

Fra Angelico, 1430-32

El Greco

Μονή Δαφνίου, Η Γέννηση

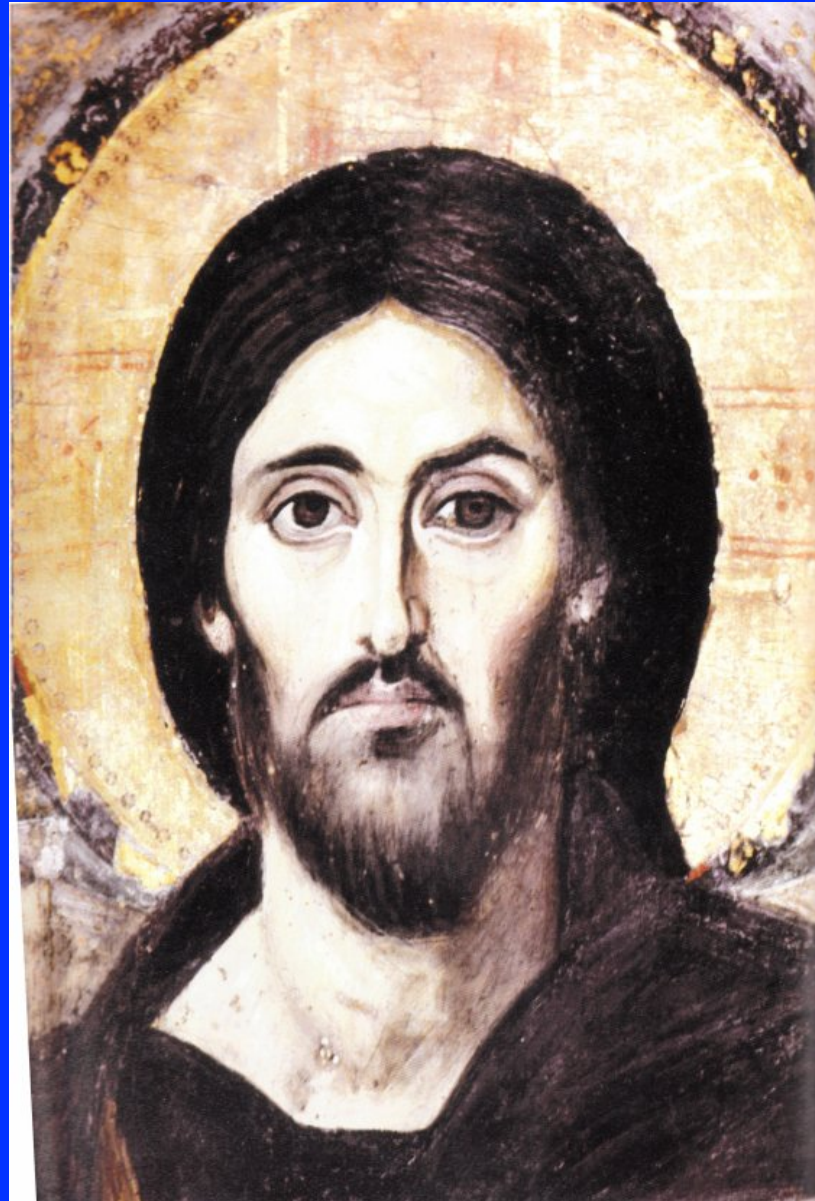
Τρίπτυχο, Maitre de Magdalen, 13ος αι. Μητροπολιτικό Μουσείο Ν. Υόρκης

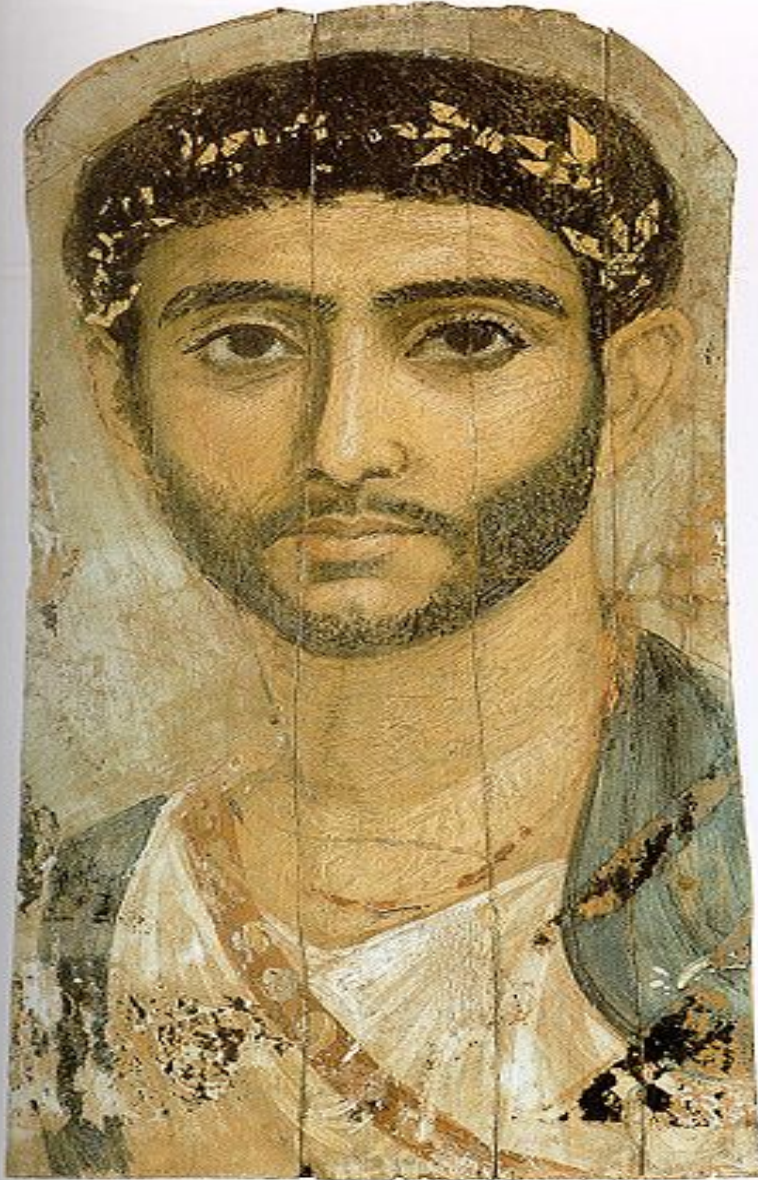
Πορτραίτο του Φαγιούμ

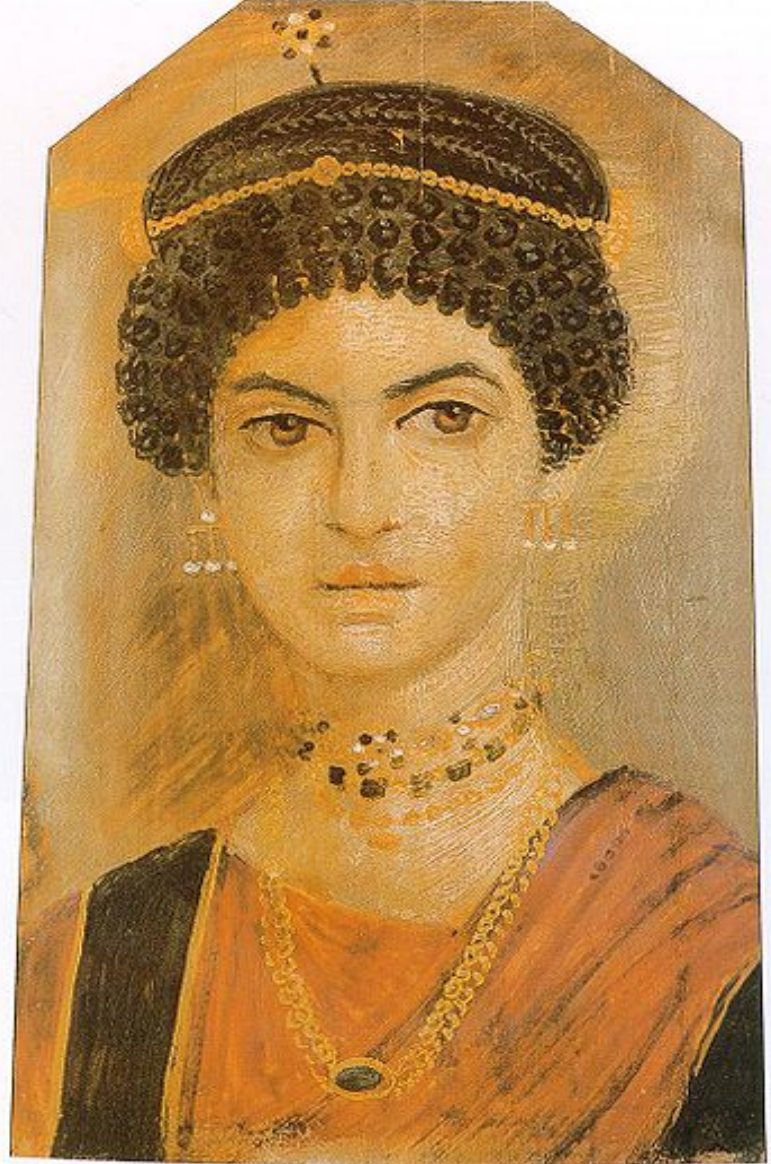
Εικόνα του Χριστού, 6ος αι. Αγία Αικατερίνη του
Σινά

Πορτραίτα του Φαγιούμ

32

13

Ο Υιός του Ανθρώπου, 6ος αι. Αγ. Αικατερίνη του
Σινά

Ο αυτοκράτορας Ιουστινιανός και η ακολουθία του,
ψηφιδωτό, ναός αγίου Βιταλίου, Ραβέννα

Η αυτοκράτειρα Θεοδώρα και η ακολουθία της,
ψηφιδωτό, ναός αγίου Βιταλίου, Ραβέννα

Giotto, Οι γάμοι της Κανά

Η φιλοξενία του Αβραάμ, η θυσία του
Αβραάμ, ψηφιδωτό, Αγ. Βιτάλιος, Ραβέννα

Cimabue, Maesta (Η Παναγία ένθρονη με το
θείο βρέφος), 13ος αι.

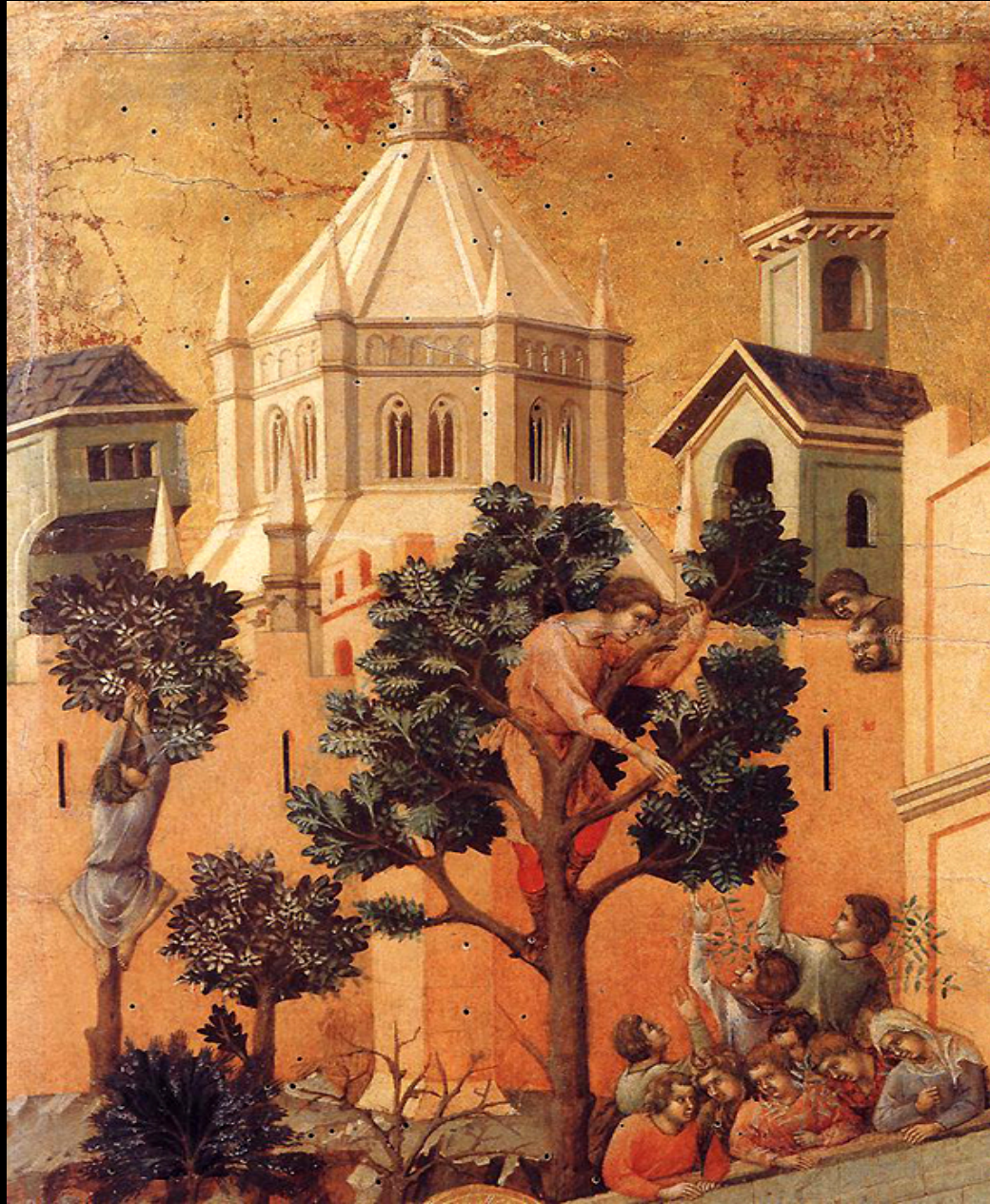
Giotto, Madona Ognissanti, 1310

Duccio, Είσοδος στα Ιεροσόλυμα, 1308-1311

Duccio, Είσοδος στα Ιεροσόλυμα, λεπτομέρεια

Σταύρωση, Μονή Στουντένιτσα, 1209

Uccello, Σταύρωση

Θεοφάνης ο Κρης, Σταύρωση

Rubens, η λóγγη

Perugino, Επιτάφιος Θρήνος

Rosier Van de Weyden, Αποκαθήλωση, 1436.

Rosier Van de Weyden, λεπτομέρεια από την Αποκαθήλωση

Θεοφάνης ο Κρης, Η Μαστίγωση, Άγ. Νικόλαος Αναπαυσάς Μετεώρων

Καραβάτζιο, η μαστίγωση

Ραφαήλ, Η Αποκαθήλωση

Rubens, Η Αποκαθήλωση

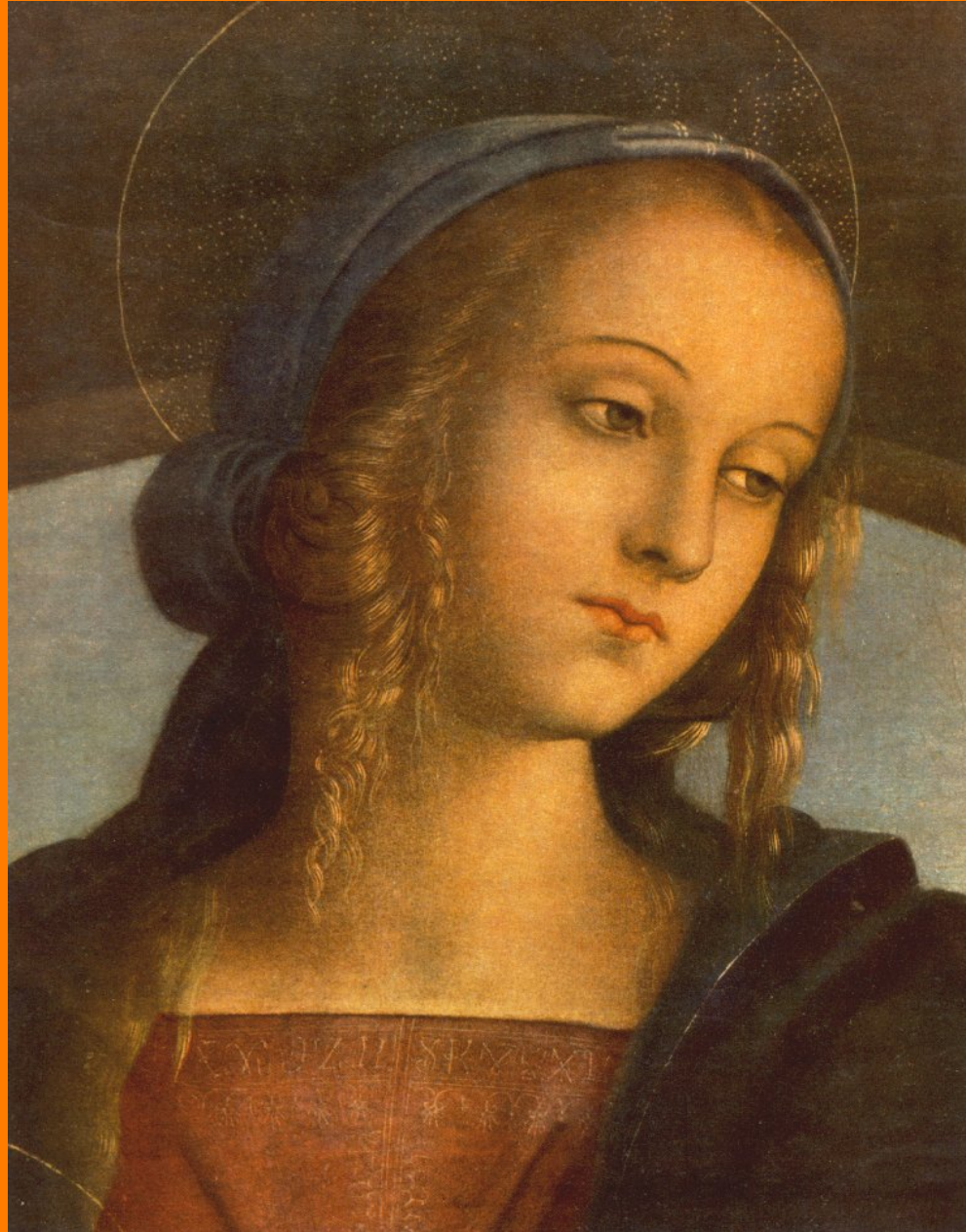
Μονή Δαφνίου, η Σταύρωση

Μονή Δαφνίου, Η Παναγία, λεπτομέρεια από τη Σταύρωση

Perugino, Madona

Καραβάτζιο, Η κλήση του Ματθαίου

Μαζάτζιο, Η Αγ. Τριάδα

Σαβόλντο, Τωβίας και ο Άγγελος, 1540

Μονή Δαφνίου, Αρχάγγελος Ευαγγελισμού

Rubens, άγγελοι (εξωτερική όψη πολύπτυχου της Αναστάσεως)

Τέλος Παρουσίασης
Fin